

Список літератури

1. Дейк Т.А. ван. Язык. Познание. Коммуникация : Пер. с англ./ сост. В. В. Петрова; под ред. В. И. Герасимова / Т.А. ван Дейк. – М. : Прогресс, 1989. – 312 с.
2. Карасик В.И. О категориях дискурса / В.И. Карасик // Языковая личность: социолінгвістическіе и эмотивные аспекты. – Волгоград – Саратов, 1998. – С. 47-60.
3. Макаров М.Л. Основы теории дискурса / М.Л. Макаров. – М. : 2003. – 280с.
4. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації / Г.Г. Почепцов. – К. : КДУ, 1999. 307 с.
5. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
6. Степанов Ю.С. Альтернативный мир, дискурс, факт и принцип причинности // Язык и наука конца XX века. – М., 1995. – С. 40-45.
7. Шевлякова А.В. Корпоративный субязык англо-американских скаутов в номинативном и терминологическом аспектах : дис. ... кандидата филол. наук : 10.02.04 - Германские языки / Шевлякова Анна Владимировна. – Пятигорск, 2010. – 221 с.
8. Benveniste E. Problèmes de linguistique générale / E. Benveniste. – Paris, 1966.
9. Harris Z.S. Discourse Analysis / Z.S. Harris // Language. – № 8. – 1952.
10. Pike K.L. Language in relation to an Unified Theory of the Structure of Human Behaviour. – The Hague-Paris, 1967.

УДК 81'373.7.811.111

Негрич Н. Д. (Чернівці)

ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКЕ НАПОВНЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Досліджуються фразеологічні одиниці наявні у постмодерністському романі Д. Ффорде The Eyre Affair. Проведена класифікація та верифікація даних вибірки. Значна увага звертається на особливості постмодерністського дискурсу.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, ідіома, постмодерн, постмодерністський дискурс, ризома, техніка колажу, нарація.

Исследуются фразеологические единицы присутствующие в постмодернистском романе Д. Ффорде The Eyre Affair. Выполнена классификация и верификация данных выборки. Значительное внимание уделяется особенностям постмодернистского дискурса.

Ключевые слова: фразеологическая единица, идиома, постмодерн, постмодернистский дискурс, ризома, техника коллажа, нарация.

The article is devoted to the investigation of phraseological units which are present in D. Fforde's postmodernist novel The Eyre Affair. Classification and verification of the data are implemented. Special attention is paid to the peculiarities of postmodernist discourse.

Key words: phraseological unit, idiom, postmodern, postmodernist discourse, rhizome, collage technique, narration.

Фразеологічні одиниці (далі – ФО) та їхні властивості привертають увагу лінгвістів уже понад століття. Вивчення морфологічних, синтаксичних, семантичних, прагматичних та текстолінгвістичних аспектів фразеології актуальне й нині. Зокрема, чимало науковців, досліджуючи фразеологізми, напрацювали власні класифікації за конкретними критеріями: семантичними – В.В. Виноградов (1947), М.М. Шанський (1969), А.П. Кауї (1988, 1994), І. Мельчук (1995, 1998); культурологічними – В. Телія (1998), Д. Добровольський, Е. Пірайнен (1997), Д. Сінклер (1996, 1998), А. Вежбицька (2007); функційними – Г. Бургер (1998); прагматичними – Норрік (1988), Ч. Філмор, Кей та М. О'Конор (1988); граматичними – Г. Нюнберг, І. Саг (1994); за корпусними показниками – Р. Мун та Д. Сінклер (1989, 1995), М. Стабс (1996, 2002); когнітивними – Д. Добровольський (1995а).

Метою статті є дослідження фразеологічних одиниць, наявних у романі The Eyre Affair, їхня класифікація та верифікація даних нашої вибірки.

Роман The Eyre Affair належить перу британського письменника літератури постмодерну Джаспера Ффорде та є першим у циклі романів Thursday Next. Зважаючи на зміст цього літературного твору, його можна віднести до жанру альтернативної історії, проте варто зауважити, що тут цей жанр виявляється в симбіозі з іншими субжанрами, еkleктично характерними для цього літературного періоду.

Постмодернізм як напрям у сучасній літературній критиці опирається на теорію і практику постструктуралізму і деконструктивізму й вирізняється передовсім як спроба виявити на рівні організації художнього тексту певний світоглядний комплекс по-особливому емоційно забарвлених уявлень [2, с. 131]. Художній постмодерністський дискурс розглядаємо в контексті презумпцій його креативного потенціалу, закладення у ньому тенденцій розгалуження змісту, нелінійності, ризоматичності у способі організації

зв'язності й когерентності тексту, можливості внутрішньої інаментної рухомості та інтерпретаційного плюралізму [2, с. 131]. Ризома – *rhizome* (кореневище) вимальовує принципово нелінійний спосіб організації цілісності тексту [3, с.860]. Англомовні твори постмодернізму – це ризоматичні тексти, які не мають центру, які є нелінійною формою постмодерністського письма, нелінійною моделлю літератури, що руйнує будь-яку ієрархію та послідовність. Жанрові моделі таких творів створюють умови для різних варіантів прочитання тексту. Саме відмова від заздалегідь заданого напрямку читання сприяє подоланню суперечностей між лінійністю письма й нелінійністю мислення. Визначаючи функції нелінійного письма в культурі, М. Субботін зауважує, що “нелінійне письмо, розвиваючи одновимірність тексту, надає простір рухові думки, змогу рухатися у різних напрямках, здійснювати переходи в інші виміри” [7, с. 40]. Для постмодерністської культури загалом характерно посилення в ній ролі посередників. Це досягається, серед іншого, за рахунок широкого використання техніки колажу, що передбачає перенос текстового матеріалу з одного контексту в інший з подальшим розподілом запозичених елементів на нових місцях художнього викладу. Так відкриваються нові можливості для означування, створення нових творів з уже існуючих об'єктів [2, с. 125].

Саме з вищезазначеним явищем маємо справу в романі *The Eyre Affair*, де персонажі роману Ш. Бронте Jane Eyre взаємодіють із персонажами XX століття актуального текстового світу, події якого відбуваються в 1985 році, і навпаки, дійові особи XX століття посягають на світ, створений Ш. Бронте, та впливають на його сюжет. Однак Jane Eyre – не єдиний канонічний твір, з яким Д. Ффорде встановлює зв'язки, письменник немовби жонглює так званими альтернативними світами, переходячи від актуального текстового світу до текстів світів різних відомих літературних творів та знову повертаючись назад. Тут спостерігаємо альтернативні світи чи можливі світи, що також характерні для літератури постмодерну, які, проте, заплутують читача, не даючи йому збагнути подорож у часі та зупинення часу; альтернативний розвиток в історії, ідею щодо зміни історії та тонку межу між фактами і вигадкою. Тим самим дають читачеві змогу зробити вибір: продовжувати далі чи ні. Можливими світами можна назвати ментальні моделі дійсного (чи уявного) світу, які виникають у ситуаціях сприйняття, отримання інформації та побудови висловлювання, які існують у повному описі світу на правах альтернатив [6, с. 27]. Сучасний автор вважає надзавданням вираження власними зусиллями неосяжності буття і реалізацію її у поєднанні власних зусиль із досвідом і зусиллями попередників. До того ж він не прагне до подібності навіть із найкращими взірцями, нікому не надає переваги, надаючи право читачеві самому розгадати і зробити вибір, а цитованому текстові – самому демонструвати естетичну силу і привабливість. Автор постмодерністського тексту займає стосовно персонажів і читачів маніпуляційну, грайливу позицію, відмінну від властивої у традиційній нарації – позиції всезнаючого митця [2, с. 133]. Тим самим у постмодерністському тексті виникає постійна напруга: між минулим і теперішнім, між вигадкою і реальністю, між нарацією і метарівнем тексту.

Англійська мова до значної міри ідіоматична, відтак висловлення часто означає не те, що буквально сказано. Проблема аналізу функціонування ФО в художньому тексті належить до актуальних у сучасній лінгвістиці. Навіть класичний період розвитку фразеології лінгвісти вважали художнє мовлення тим середовищем, яке найбільш вдало реалізує потенціал семантичної структури фразеологічних одиниць [4, с.78]. Зважаючи на широку палітру у фразеологічній термінології, послуговуємося терміном “ідіома” як назвою об'єкта нашого дослідження через те, що робимо опертю на напрацювання лінгвістів, які є прибічниками англо-американської традиції, де “ідіома” вважається загальноприйнятим терміном на позначення метафоричної мови, проте далеко не єдиним. Ми дотримуємося “вузького” розуміння цього терміна – *стала, семантично непрозора чи метафорична одиниця* – та схилиємося до визначення ідіоми, яке належить Ч. Фернандо та Р. Флауеллу: “Ідіома це – морфосинтаксичний феномен, ключовою властивістю якого є асиметрія між значенням та синтаксичною будовою” [8, с. 33]. Беручи до уваги поставлену мету, було розглянуто наявні класифікації ідіом. Зауважимо, що кожна акцентує увагу на характерних ознаках чи особливостях ідіоматичних виразів. Зокрема, Д. Сейдл та В. Макморді (1997) виділяють ідіоми за тематичним критерієм (*informal idioms, formal idioms, verbal idioms, idioms used in special fields, idiomatic pairs, idioms related to special themes, idioms containing special keywords...*); Ч. Фернандо групує їх на три підкласи: чисті ідіоми (*pure idioms*), напівідіоми (*semi-idioms*) та дослівні ідіоми (*literal idioms*); М.А.К. Халідей (1985) бере до уваги функцію виразу – ідейні (*ideational*), міжособистісні (*interpersonal*) та відносні (*relational*) ідіоми; А. Маккай (1972) виокремлює ідіоми кодування (*encoding*) та декодування (*decoding*); М. Маккартні та Ф. О'делл орієнтують класифікацію ідіом на їх можливі сполучення: двокомпонентні (*binomials*), трикомпонентні (*trinomials*), прийменникові вирази (*prepositional phrase*), складні вирази (*compound*), речення (*whole clause or sentence*). За доцільне вважаємо застосувати класифікацію за морфологічним критерієм, але зустрічаємо три подібні: одна належить укладачу *Oxford Dictionary of Current Idiomatic English* А. П. Кайі (1983), друга – німецькому лінгвісту В. Фляйшеру (1997), третя – вітчизняній лінгвістиці із весвітньо відомим ім'ям І.В. Арнольд (1986). Наразі найбільш репрезентативною вважаємо класифікацію, запропоновану І.В. Арнольд, яка виокремлює такі вісім типів ідіом: *номінативні, вербальні, ад'єктивні, адвербіальні, прийменникові, сполучникові, вигукового типу та формули* [1, с. 172].

За допомогою методу суцільної вибірки ми виявили 628 ідіоматичних одиниць. Для перевірки достовірності відібраних ідіом використовували *Oxford dictionary of English idioms* та *Cambridge Dictionaries online* [10].

Номінативні ідіоми – такі, до складу яких входить іменник або займенник як головне слово, ускладнений іншою частиною мови, становлять 16 % від загальної вибірки: *a loose cannon* – *someone who behaves in an uncontrolled or unexpected way and is likely to cause problems for other people*:

“I've read Tamworth's file on Hades and it makes pretty weird reading, Miss Next,” he said. “Tamworth was a bit of a loose cannon. SO-5 was his and his alone; Hades was more of an obsession than a job...” [9, p. 45].

Вербальні ідіоми – вирази, до складу яких входить дієслово як головне слово, проте значення цього дієслова не збігається із його словниковим значенням, складають 24 % від загальної вибірки: *tread the boards* – to act in plays: “Landen and I had never wanted to tread the boards ourselves and had never troubled to dress up” [9, p. 184].

Ад’єктивні ідіоми – ідіоми, що характеризують іменник чи займенник, до складу яких входить один чи кілька прикметників, але їх значення не є буквальним, виявлені у кількості 14 % від загальної вибірки: *worth one’s salt* – good at one’s job:

“I call it my “Olfactograph”. It’s very simple. Since any bloodhound worth its salt will tell you that each person’s smell is unique like a thumbprint...” [9, p. 97].

Адвербіальні ідіоми мають у своєму складі один чи більше прислівників і становлять 21 % від загальної вибірки: *from scratch* – from the beginning, without using anything that already exists:

“What is it?” I asked, smelling it cautiously.

“It’s the fruit of a new plant designed completely from scratch seventy years from now. Look” [9, p. 115].

Прийменникові ідіоми функціонують як прийменники і становлять 11 % від загальної вибірки: *at times* – at various times, especially unpredictable:

“Joffy could be infuriating at times, but he probably had a point — although I wasn’t going to let him know it ” [9, p.196].

Сполучникові ідіоми зустрічаються досить нечасто і становлять 6 % від загальної вибірки: *as long as* – provided that:

“If that is the case, I am sure we could manage a quick look for you – as long as you promise not to touch anything” [9, p. 290].

Виуккові ідіоми частіше за все, проте не завжди, мають форму наказових речень, вони складають 5 % від нашої вибірки: *Search me!* – something that you say when you do not know the answer to a question:

“Those guys didn’t look as though they were out collecting for the church fund.”

“You’ll find out.”

“I guess. I wonder who that man was I was trying to protect?”

“Search me” [9, p. 283].

Ідіоми-формули представлені в готовому вигляді в дискурсі, важко дібрати їх еквіваленти серед частин мови, проте вони мають форму висловлювання і синтаксично сформовані як речення. Вони складають 3 % від нашої вибірки: *That’s it!* – used to say that something has ended:

“There is no other deal; that’s it. I’m taking Jane back with me now.”

I turned to my uncle [9, p.317].

Для верифікації даних нашої вибірки застосували формулу для обчислення відносної похибки. Обчисливши теоретичну частоту певного явища, зіставляють з нею інші спостережувані частоти, вимірюючи відстань кожної спостережуваної частоти від теоретично обчисленої за допомогою відносної різниці між цими двома числами, що вираховується за наведеною нижче формулою і зветься *відотною похибкою*. Існує кілька способів її обчислення, проте найбільш приблизне визначення обсягу вибірки може бути здійснене за формулою:

$$\delta = \frac{1,96}{\sqrt{m}},$$

де δ – відносна похибка, а m – кількість вживань одиниці або її абсолютна частота [5, с.29]. Слід, однак, зауважити, що вказаний спосіб оцінки точності дослідження досить грубий, оскільки він не враховує рівномірності розподілу одиниці в тексті, а спирається лише на її частоту. У нашому випадку відносна похибка δ становить 0,078 або 7,8 %.

Отже, проаналізувавши наявні в романі *The Eyre Affair* ідіоматичні одиниці, ми можемо стверджувати, що використання ідіом характерне як для постмодерністського дискурсу, так і для Д. Ффорде. Найчастіше автор вживає вербальні, номінативні, ад’єктивні та адвербіальні типи ідіом. Зазвичай у статистичних дослідженнях прийнятною вважається похибка у 5 %, але наразі це наша перша підвібка і ми її використовуємо для визначення обсягу, як висловлюється В.І. Перебийніс, “для прикидки”. Зі збільшенням вибірки перевіримо точність обчислень і величину відносної похибки, використовуючи інші формули, які враховують і рівномірність розподілу одиниці в тексті. **Перспективу подальших досліджень** вбачаємо у виявленні індивідуально-авторських перетворень та трансформацій ідіом у художньому тексті, зокрема у творах Д. Ффорде.

Список літератури

1. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка (The English Word). / И. В. Арнольд – М.: Высшая школа – 1986. – 295 с.
2. Бехта І.А. Дискурс наратора в англійській прозі. /І.А. Бехта – К: Грамота – 2004. – 304 с.
3. Всемирная энциклопедия: Философия / Гл. науч. ред. и сост. А.А. Грицанов. – М.: АСТ. Минск: Харвест, Современный литератор, 2001. – 1312 с.
4. Мелерович А.М. Проблема семантического анализа фразеологических единиц современного русского языка /Алина Михайловна Мелерович – Ярославль, 1979. – 78 с.
5. Перебийніс В.І. Статистичні методи для лінгвістів : посібник / Перебийніс В.І. – Вид. 2, випр. і допов. – Вінниця : Нова Книга – 2013 – 176 с.
6. Переверзев К.А. Высказывание и ситуация: об онтологическом аспекте философии языка [Текст] / К.А. Переверзев // Вопросы языкознания. – 1998. – №5. – С. 24 – 52.

7. Субботин М.М. Теория и практика нелинейного письма (взгляд сквозь призму "Грамматологии" Ж. Дерриды) // *Вопр. философии.* – 1993. – № 3. – С. 36-45.
8. Ch. Fernando On Idiom: Critical Views And Perspectives: [Exeter Linguistic Studies, 5 / Fernando, Ch., Flavell, R]. – Exeter: University of Exeter, 1981. – p. 18 – 48.
9. Fforde J. The Eyre Affair / Jasper Fforde – New York : VIKING – 2002 – 374 p.
10. Cambridge Dictionaries online [Electronic resource]. – Access mode : <http://dictionary.cambridge.org/>.

УДК 811.111

Ницполь В. І. (Івано-Франківськ)

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИСКУРСУ ПЕРСОНАЖА-МАНІЯКА (на матеріалі Роману Джеймса Паттерсона «Along Came A Spider»)

Подана психолінгвістична характеристика дискурсу персонажа-маніяка за такими параметрами, як прагматика, цілісність, зв'язність, логіка, лексика, граматика та стиль. Наукова розвідка здійснюється на матеріалі роману Джеймса Паттерсона «Along Came a Spider».

Ключові слова: *дискурс, психолінгвістичний аналіз тексту, прагматика, цілісність, зв'язність, логіка, лексика, граматика, стиль.*

Представлена психолінгвістична характеристика дискурсу персонажа-маніяка на основі таких параметрів, як прагматика, цілісність, зв'язність, логіка, лексика, граматика, стиль. Наукове дослідження здійснюється на матеріалі роману Джеймса Паттерсона «Along Came a Spider».

Ключевые слова: *дискурс, психолінгвістичний аналіз тексту, прагматика, цілісність, зв'язність, логіка, лексика, граматика, стиль.*

The article deals with the psycholinguistic characteristic of a maniac as a fiction character considering such parameters as pragmatics, completeness, coherence, logic, vocabulary, grammar, and style. The research is based on James Patterson's novel "Along Came a Spider".

Key words: *discourse, psycholinguistic analysis of a text, pragmatics, completeness, coherence, logic, vocabulary, grammar, style.*

У сучасній лінгвістиці немає однозначного тлумачення терміна «дискурс». Ф. Бацевич розглядає дискурс як «сукупність мовленнєво-мисленнєвих дій комунікантів, пов'язаних із пізнанням, осмисленням і презентацією світу мовцем і осмисленням мовної картини світу адресата» [1, с. 138]. В. Григор'єва вважає, що в художньому дискурсі змістом повідомлення є особистість, а основою — дискурс мовця та персонажів [4, с. 91]. На думку Н. Кондрагено, для вивчення художнього дискурсу необхідно не тільки враховувати власне текстові параметри, але й аналізувати його прагматичний характер [5, с. 6-7]. На нашу думку, всебічне дослідження художнього дискурсу можна здійснити за допомогою психолінгвістичного аналізу. В. Белянін пропонує такі параметри психолінгвістичного аналізу дискурсу, як прагматика, цілісність, зв'язність, логіка, лексика, граматика та стиль, що дає змогу також окреслити психолінгвістичну характеристику персонажа художнього твору [2, с. 47].

Актуальність теми статті зумовлена зростаючим інтересом до психолінгвістичних досліджень, які дають змогу розглянути комплексну характеристику особистості. Психолінгвістична характеристика художніх персонажів мало досліджена, а персонажі-маніяки, за нашими даними, узагалі не вивчалися у психолінгвістиці. Оскільки одним із найвідоміших американських письменників, який звертається до теми маніяків та серійних вбивств, є Джеймс Паттерсон, його роман став матеріалом нашого дослідження.

Мета статті – психолінгвістичний аналіз дискурсу персонажа-маніяка на матеріалі роману Джеймса Паттерсона «Along Came a Spider». Мета передбачає виконання таких завдань: здійснити психолінгвістичний аналіз дискурсу персонажа-маніяка та визначити головні параметри цього аналізу.

В. Белянін вважає початковим етапом аналізу дискурсу особистості вивчення його **прагматики**. На думку дослідника, важливо те, для чого написаний текст, на кого він орієнтується, що ховається за текстовим наповненням та що саме автор хотів виразити (скаргу, погрозу, жаль тощо) [2, с. 247]. У романі Джеймса Паттерсона «Along Came a Spider» із реплік маніяка Гарі можна зробити висновок, що він хоче виразити доказ своєї неперевершеності: «*I am Gary Soneji! I am Himself... You're in the presence of the world-famous kidnapper. This is like a free-for-nothing demonstration. So watch closely. You might learn something. Gary Soneji has been places, he's seen things you'll never see in your life*» [6, с. 100]. Сонеджі називає себе не просто відомим, а всесвітньо відомим: «*world-famous kidnapper*»; каже, що бачив таке, що «звичайні» люди ніколи не бачили за все своє життя: «*Gary Soneji has been places, he's seen things you'll never see in your life*»; і крім того, в останній фразі говорить про себе в третій особі, що, на нашу думку, ще більше підсилює його зарозумілість. Гарі дуже часто демонструє цю вищість: «*I'm Gary Soneji. You all got that? I'm The Man himself. You folks have found me, so to speak. You're all big heroes*» [6, с. 100]. У цьому прикладі він вкотре повторює своє ім'я, називає себе «*The Man*